

Møde i Helsinge.

For et Par Aar siden har Professor Dr. Thor Lange i Moskow, i Muren til Helsinge Kirkes Vaabenhus, ladet indsætte en Mindesten over den højt fortjente Skribent fra Reformationens Dage, Mester Christiern Pedersen, til Erindring om, at han henlevede sine sidste Aar paa dette Sted og døde her¹). Denne Omstændighed har været nærmeste Anledning til, at det besluttedes at holde et Møde i Helsinge

¹) Indskriften lyder: •Mindetavle over Kaniken fra Lund, Magister Christiern Pedersen, Forkæmper for Reformationen og højt fortjent af Fædrelandets Sprog, Literatur og Historie, frelst Saxos Krønike fra Undergang; født ved Aar 1480, død i Helsinge 1554.

Kirke for blandt Stedets og Omegnens Befolkning at vække Interesse for den Mand, hvis Minde her paa synlig Maade er fornyet. Mødet holdtes den 19. Juli, og da Stedets Præst, Hr. A. F. Boje, med Kjærlighed til Sagen havde sørget for, at det var blevet tilstrækkelig bekjendt i Egnen, havde der samlet sig en saa stor Tilhørerkreds, at Kirken neppe kunde rumme den. — Et kort Referat af Foredragene fandtes i »Frederiksborg Amtstidende« (22. Juli) og i flere københavnske Blade. Mødet aabnedes med Sangen: »Dejlig er Jorden«.

Mester Christiern Pedersen.

Foredrag ved Mødet i Helsing d. 17. Juli 1896.

Af H. F. Rørdam.

For halvfjerde hundrede Aar siden vandrede en stille Mand her paa disse Steder. Hans Haar var hvidt, hans Kind var furet, og et Præg af Tungsind hvilede over ham. Skjønt han var kjendt af Beboerne her i Helsing, har han dog neppe indladt sig med ret mange. Han var som den, der er glemt af Verden og nu kun søger et Fristed, hvor han kan lægge sit trætte Hoved til Hvile. I Præstegaarden her tæt ved Kirken havde han fundet et Hjem hos en Slægtning, men for Resten var der nok kun faa, som tænkte paa, hvad denne Mands Livsgjerning havde været.

Efter at Aarhundreder nu ere henrundne, og den stille Mands Grav her i Helsing Kirke eller paa Kirkegaarden der uden for forlængst er udslettet, kommer en Landsmand, der i det fjerne Østen har vundet Ære og Anseelse, men dog ikke har glemt sit Fædreland, og lader sætte en Mindesten over hin Mand, der døde næsten forglemt af sin Samtid. Dette maa fremkalde Spørgsmaalet: hvad har da hin gamle Mand udrettet i sin Tid, siden man efter saa lange Tider, medens Graven dækker saa meget, som engang var stort og herligt, faar Lyst og Mod til at kalde Erindringen om ham frem for hans Landsmænd; hvad gjør ham værdig til Ihukommelse efter saa mange Aarhundreders Forløb?

Vi sang nys om, hvorledes Slægt efter Slægt fuldender sin Vandring her paa Jorden, og hvorledes alle Veje tilsyneladende ende ved Graven, men vi sang ogsaa om hin underfulde Tone fra Himlen, der opliver og styrker Sjælen under Vandringen og giver Mennesket Mod og Kraft til at arbejde baade for den Samtid, som han ser, og for den Eftertid, som han aldrig oplever at skue. De Mennesker, der aabnede Aandens Øre for denne Tone og lod den klinge i deres Hjærter, og som fik Evne til at bære Tonen fra Himlen saaledes frem, at den fandt Gjenklang i andre Menneskehjærter, — de Mennesker, som uden Hensyn til egen Fordel og egen Ære, maaske endog under Modgang og Forfølgelse, gjorde sig til Talsmand for det, der løfter og bærer Menneskeslægten oppe under det trælsomme Arbejde for den jordiske Tilværelse, dem agter vi for Velgjørere, hvis Minde ikke skal dø, men, om det end til Tider synes henvejret, dog atter i en sen Efterslægt kan vækkes til Live og hjælpe til, at »Tonen fra Himlen« kan lyde med sin gamle og ægte Klokkeklang..

En saadan Mand er det, jeg her vil tale om, Mester Christiern Pedersen, en Mand, hos hvem vi finde forenet en levende Kristentro med en inderlig Kjærlighed til Fædrelandet, samt derhos Lyst og Evne til at fremme baade det himmelske og det jordiske Fædrelands Tarv. Men naar hans Minde idag fornyes her i denne Kirke, hvor han vistnok mange Gange har siddet for at lytte til Ordet og for at finde Trøst deri, da bør det især ihukommes, at han er den første, som har gjengivet hele Bibelen i vort danske Modersmaal. Kunde der end ikke siges andet om ham, saa var det dog nok til, at han aldrig burde glemmes i den danske Kirke. Men der kan siges meget mere, skjønt vi her i denne Kreds kun kortelig kunne berøre noget af det vigtigste.

Christiern Pedersen maa være født henved Aaret 1480. Hans Fødested kjendes ikke med Vished, saa lidt som hans Forældres Navne. Alt tyder paa, at han har

været en Mand af det jevne Folk, der imidlertid ved naturlig Begavelse og grundige Studier hævede sig op i Linie med de højest dannede i Samtiden. Selv nævner han med Taknemmelighed Rasmus Simensen som sin Læremester i Roskilde Skole. Som saa mange andre unge Mennesker, der i hine Dage fra lavere Stand søgte at arbejde sig op til større Dannelse og bedre udvortes Stilling, viede han sig til Kirkens Tjeneste. Der er endnu bevaret et Dokument fra Aaret 1505, hvori »hæderlig og fornumstig Svend Christiern Pedersen, Kannik i Lund« omtales — vistnok den Mand, som her sysselsætter os, og altsaa et Vidnesbyrd om, at han har haft Lykken med sig, eller, om man vil, at hans Flid og Dygtighed har fundet en saadan Anerkjendelse, at han i en forholdsvis ung Alder allerede var optaget i det anseelige Præstekollegium, der omgav Landets Ærkebiskop.

Det var dog ikke her hjemme, men paa en langt større Skueplads, at Christiern Pedersen skulde tjene sine Sporer, nemlig i Paris, hvis Universitet endnu, som i tidligere Aarhundreder, samlede mange danske Studerende i sine Høresale. Her træffe vi ham 1510; men han kan for den Sags Skyld gjerne have været der flere Aar før. Her erhvervede han Magistergraden i de »frie Kunster«, og her begyndte han sin overordentlig frugtbare Forfatter- og Udgivervirksomhed. Det er dog ikke Stedet her til at dvæle ved de lærde Værker, som Chr. Pedersen i Paris førte frem for Lyset; kun ét maa vi nævne paa Grund af dets overordentlige Betydning for Kundskaben om vort Folks Fortid, det er Saxes Danmarks Krønike. Det er Christiern Pedersens udødelige Fortjeneste, at han med stor Møje skaffede tilveje et Exemplar af dette Værk, der som alle Værker fra Middelalderens tidligere Aarhundreder, kun eksisterede i Haandskrift, og at han fik det trykt i Paris (1514), inden det sidste Exemplar deraf forsvandt, og Mørket lagde sig over vort Folks ældste Historie.

En Del af de Skrifter, Christian Pedersen befordrede til Trykken i Paris, vare for øvrigt af kirkelig Art, og nogle af dem aflægge et stærkt Vidnesbyrd om hans alvorlige Religiositet, om end denne bar kjendelige Mærker af hele den Overtro, der i Tidernes Løb som Ukrudt var voxet op paa Kirkeageren og faa Aar efter gav Kravene om en Reformation en saa uovervindelig Kraft.

Christiern Pedersen havde 1513 været hjemme for at komme i Besiddelse af et Haandskrift af Saxes Historie; men snart vendte han atter tilbage til Paris. Dog har han vistnok under sit Ophold i Hjemmet haft Lejlighed til at blive bekendt med Kong Christiern den Anden, der netop 1513 havde bestegyet Tronen. Man har ment, at Kongen har udnævnt ham til sin Rigshistorieskriver; det er muligt; i alt Fald se vi, at Mester Christiern siden arbejdede paa at oversætte Saxes Historie fra det latinske Sprog, i hvilket den er skreven og i hvilket han havde udgivet den 1514, til Modersmaalet, for at alle Danske kunde lære denne mærkelige Arv fra Fædrene at kjende. Ligeledes har han været sysselsat med at fortsætte Historien fra den Tid, da Saxes Beretning slipper. Intet af disse Skrifter kom dog for Lyset, og kun Rester deraf ere os bevarede.

I Aaret 1515 vendte Christian Pedersen tilbage fra Paris. De følgende Aar tilbragte han ved sit Kannikedømme i Lund og vistnok tillige sysselsat med sit ovennævnte historiske Arbejde. Da Tydskeren Johan Weze 1522 blev Ærkebiskop i Lund, antog han »den danske Mester Christiern« til sin Kansler. Samtidig knyttedes denne endnu nærmere til Kong Christiern II, hvis tro Mand den nævnte Johan Weze var. Han synes endog at have fungeret som Kongens Sekretær, og har maaske sin Del i de mærkelige Skolelove, som Kong Christiern udstedte. Men da Kongen 1523 maatte forlade Landet og søge Tilflugt i Nederlandene, kom der vanskelige Tider for Chr. Pedersen. Et Fjendskab, han allerede tidligere var kommen i med Officielen Hans Skovgaard i Lund, gik saa vidt, at han maatte klage til

Kapitlet over, at Skovgaard tragtede ham efter Livet, og søge Beskyttelse hos Kong Frederik I og Rigsraadet. Tillige var han Gjenstand for stadig Mistanke paa Grund af sin bekjendte Hengivenhed for Christiern II. Intet Under derfor, at han sluttede sig til Søren Norby, da denne i Foraaret 1525 rejste en Opstand i Skaane. Da Forsøget paa ad denne Vej atter at bane den fordrevne Konge Adgang til Riget mislykkedes, maatte M. Christiern Pedersen først søge Tilflugt hos Søren Norby paa Sølvitsborg, hvorpaa hans Forleninger og Ejendomme bleve fradømte ham som den, der havde ført Avindskjold mod Kongen og Riget; og senere (1526) forlod han Landet og drog til Berlin, hvor Christiern II den Gang opholdt sig. I de følgende Aar havde han intet blivende Sted, men opholdt sig dels i Tydskland, dels i Paris, dels i Nederlandene, især i Antwerpen. Imidlertid sluttede han sig afgjort til den lutherske Reformation og udfoldede fra Aaret 1529 af en højst mærkelig dansk og evangelisk Forfattervirksomhed, beregnet paa at støtte Reformationens Sag i Danmark. En Tid synes han at have tjent Christiern II dels som Hofpræst dels som Sekretær, og han maatte i fuldt Maal dele Kongens trange Udlændighedskaar.

Blandt hans Skrifter fra denne Tid er intet betydningsfuldere end hans fortræffelige danske Oversættelse af det Ny Testamente, der udkom i Antwerpen 1529. I Fortalen til dette Værk har han ret udtalt sin levende Glæde over, at Guds Ord nu kunde faa Lov til at lyde paa Folkenes Modersmaal, saaledes som Herren alt paa Pinsedagen havde sagt, at det var hans Villie. — »Kjære Venner« — saaledes udbryder han — »os bør nu alle at love, hædre, ære og takke den alsommægtigste Gud af alt vort Hjærte, for de mange utallige Velgjerninger, som han haver gjort os, særdeles i det, at han af sin evige Godhed og store Miskundhed haver nu undt os arme Mennesker, som bo nordest i Verden, at vi maa høre, se, læse og lære hans hellige, sande, rene Ord og Evangelia paa vort eget Tungemaal,

ligesom han selv lærte og prædikede her paa Jorden, og som hans hellige Apostle og Evangelister dem siden beskrev.« — »De som elske Christum, de elske og hans Ord og Evangelia og Gud elsker dem igjen . . . Christi Ord ere Guds Ord, og Guds Ord og Evangelia ere Fredens, Frihedens, Glædens, Salighedens, Gjenløselsens og Livsens Ord.« Nu kan det vel kjendes, at »Evangelium er en god ny Tidinge eller et glædeligt Bud om Guds store Naade og Miskundhed«, thi det var Løgn og Bedragelse, at vi selv skulde fortjene Himmerige med vore egne gode Gjerninger; »det er umuligt, at noget Menneske kan selv gjøre Fyldest for sine Synder med al den Pligt og Bod, han kunde gjøre i alle sine Dage; men Christus gjorde ene Fyldest for dem med sin Død og Pine«. »Hvad bedre Tidinge kunde vi høre eller faa i alle vore Dage! Thi bør os alle at være glade og takke og love Gud af vort ganske Hjærte«.

Vi vide ikke, om M. Christiern Pedersen har været med paa Kong Christierns mislykkede Tog til Norge 1531—32, men da den ulykkelige Konge sad som en fangen Mand paa Sønderborg Slot, var der intet andet for Mester Christiern at gjøre end at søge Udsoning med Kong Frederik I, som denne ogsaa tilstod ham, vel især paa Grund af hans bekjendte evangeliske Sindelag og fortjenstlige Skribentvirksomhed. Nok er det, at han i August 1532 fik et kongeligt Beskjærmelsesbrev, at han maatte nedsætte sig i Malmø og »nære sig af Prenteri«, mod at være Kongen tro og huld. Kannikedommet i Lund fik han dog ikke mere tilbage, men vel et mindre kirkeligt Len (S. Christoffers Vikarie), som han i tidligere Tid selv havde været med at dotere.

I et Par Aar, eller neppe engang saa længe, var han nu atter fuldt optagen af sin Forfatter- og Udgivervirksomhed; gudelige Skrifter, Salme- og Folkebøger (som Holger Danske Krønike m. m.) udgik fra hans Presse, indtil Grevefejden paa ny kastede ham ind i Politikens urolige

Strømgang, idet han gik Borgmester Jørgen Kock i Malmø til Haande med sin øvede Pen, og vel ogsaa udførte andre praktiske Hverv; ialfald omtales det i Slutningen af Aaret 1534, at han nys var hjemkommen fra Rostok. Det var det skuffende Haab om atter at faa den gamle Kong Christiern tilbage, der fyldte Chr. Pedersen og bragte ham til paany at vove sin Existens. Atter skulde Haabet dog briste for ham, og hans egne Udsigter formørkes.

Efter at Freden var gjenoprettet (1536), forblev han endnu nogle Aar i Malmø; men 1541—3 boede han i Kjøbenhavn ivrig sysselsat med en dansk Oversættelse af Luthers tyske Bibel. Al sin Kraft synes han at have lagt ind i dette Arbejde, der skulde blive saa betydningsfuldt for den danske Menighed, da Værket efter at være gennemset af flere, udkom 1550 som Christian III's danske Bibel.

De sidste ti Aar af sit Liv tilbragte Christiern Pedersen fornemmelig i Helsingø Præstegaard hos sin Slægtning Provst Peder Andersen. Anledningen til, at han fik Bolig paa Landet og tildels ophørte med sin tidligere saa frugtbare litterære Virksomhed, angives saaledes i en malmøsk Tingbog, at »Mester Christiern ikke havde været ved sin rette Sind og Forstand, fra den Tid han fik sin Sygdom i Kjøbenhavn og til den Tid han der afføer, og havde end samme Syge, den Tid han kom til Helsingø«. Vi maa da antage, at hans Kraft for en Del har været brudt i hans sidste Leveaar, om end den omtalte Sindssvaghed kun har været forbigaaende. Hans Tilstand var nemlig dog saaledes, at han kunde foretage Rejser og selv optræde i Retssager. Han døde i Helsingø den 16de Januar 1554, i en høj Alder. Langebeks Dom om ham lyder: »Han haver været en ganske lærd og overmaade flittig Mand, og kan med Billighed kaldes et Lys for sit Fædreland«. Hertil kan endnu føjes: han var en grunddansk Natur og sin Tids, ja vel endog sit Aarhundredes største danske Stilist. —

I Aaret 1535 havde han ægtet Else, Datter af Jakob Michelsen, Borger i Malmø. Hun døde allerede 1539.

Falder der end et vemodigt Skjær over Christiern Pedersens sidste Dage — skuffede Forhaabninger, trange Kaar, Sygdom og Forladthed kastede mørke Skygger over hans Vej — saa skal det derfor ikke glemmes, hvad han har været, og hvad han har udrettet. Mærkeligt er det, at blandt hans talrige Skrifter — faa eller ingen i Samtiden har efterladt flere end han — findes ingen Stridsskrifter, som Reformationstiden ellers var saa frugtbar paa. Ikke Striden, men Opbyggelsen paa Evangeliets Grund og Op-livelsen af Fædrelandsfølelsen var hans Maal som Skribent. Men da alle Reformatorernes stærke Røster vare forstummede, og de glødende Stridsskrifter glemte, lød endnu i mange Tider hans gode, danske Maal, naar den hellige Skrift læstes i Kirken eller i Husene, og den Bibeloversættelse, hvori han havde saa stor en Del, er ikke blot et Værk af første Rang i vor Litteratur, men har haft den største Betydning for det kirkelige Livs Væxt. Derfor Ære være Christiern Pedersens Minde. Fædrelandet har kun haft faa trofastere Sønner end han.

Efter dette Foredrag lød Sangen: »Udrundne er de gamle Dage — Som Floder i det store Hav — Og hvor sig hviler nu den svage — Der fandt den stærke og sin Grav — Men lovet være Himlens Gud — De ædles Æt dør aldrig ud«.

Derpaa tog Prof. Fr. Nielsen Ordet og paaviste, hvilken Betydning Christiern Pedersen havde haft i den danske Gudstjenestes Historie. Medens han var i Paris (1514—15) — altsaa da han endnu stod paa den gamle Kirkes Standpunkt — virkede han, maaske paa sin Konges Opfordring, for at skaffe Folket en større Forstaaelse af Gudstjenesten, der jo gik for sig paa det fremmede, latinske Tungemaal. Dertil sigtede hans »Tidebog«, en Oversættelse

af de Bønner, der skulde læses i de enkelte Bøntimer. Omtrent samtidig udgav han en Bog »om at høre Messe«, det vil sige en Forklaring af alle Messens enkelte Dele, og en dansk Søndagsbog eller Postil, hans meget omtalte »Jertegnspostil«. Det er ved denne Lejlighed, at han udtaler de mærkelige Ord at, hvis Apostlen havde skrevet til Danmarks Indbyggere, vilde han sikkerlig have skrevet paa ret Danske, saa at alle kunde forstaa det. Denne Postil er et Udtryk for hans Medlidenhed med Folket, der kun sjelden fik dansk Prædiken at høre. Den bærer ligesom »Tidebogen«, hvad Taleren nærmere paaviste, Præg af Forf.s romersk-katolske Tankegang. Den blev læst meget i hele Norden, men senere, da Forf. var bleven grebet af Reformationens Tanker, brød han selv Staven over den.

Men Chr. Pedersen, der saaledes gjorde sit for at give Folket mere Forstaaelse af den romersk-katolske Gudstjeneste, var ogsaa virksom, da der skulde banes Vej for en ny, evangelisk Gudstjeneste. Den første danske Psalmebog, der blev trykt i Malmø 1533, skyldes rimeligvis ham, og den tidligere Taler har allerede dvælet ved hans Fortjenester, først af det ny Testaments og senere af hele Biblens Overførelse paa det danske Tungemaal.

Derefter gik Taleren over til at skildre og historisk belyse de enkelte Dele af vor nuværende Gudstjeneste; men da dette Afsnit af hans Foredrag senere i udførligere Skikkelse, end Tiden ved dette Møde tillod det, vil blive meddelt paa anden Maade, vil det være overflødigt her at referere det.

Mødet sluttede med, at Dr. Rørdam udtalte sin Tak til Gud for det Værk, Mester Christiern Pedersen havde faaet Evne til at udrette til folkelig og kristelig Oplivelse og Oplysning, idet han endnu en Gang opfordrede Menigheden i Helsingør til at holde det Minde om en betydelig Mand i Ære, som den havde iblandt sig.

Efter at Salmen: »Guds Ord, det er vort Arvegods«, var sunget, skiltes Forsamlingen ad. Men den Interesse,

hvormed den nu ved Udgangen af Kirken tog Mindetavlen i Øjesyn, var Vidnesbyrd om, at Beretningen om Christiørn Pedersens Liv og Virksomhed ikke havde lydt forgjæves.

Møde i Odense.

Efter at der var hengaaet 31 Aar, siden der sidst holdtes kirkehistorisk Møde i Odense, var det paa Tiden, at denne Stad besøgte. Mødet holdtes 27. August i S. Knuds Kirke, hvor en overordentlig talrig Forsamling, deriblandt mange Præster fra Byen og Omegnen, havde indfundet sig. Selskabet skylder sit mangeaarige Medlem, Stiftsprovst L. Balslev, venlig Tak for hans gode Ordning af alt Mødet vedrørende. I Fyns Stiftstidende og Fyns Tidende, ligesom i flere kjøbenhavnske Blade fandtes der i de nærmeste Dage efter Mødet ret udførlige Referater af Foredragene. Heraf meddeles følgende, idet Fyns Tidendes Gjengivelse nærmest er lagt til Grund.

Dr. H. Rørdam indledede. Foreningens Formaal er at dyrke og forny de ædle Minder, som vore Kirker har i Eje fra Fortiden. Kirken har stor Fortjeneste af Mindets Bevarelse i vort Folk. Næsten alt, hvad vi ved om vore Fædre fra Middelalderen, ja selv vedrørende Oldtiden, skylder vi Kirken Tak for. Det var Kirkens Mænd, der optegnede de gamle Erindringer, og det var Kirkens Mænd, som opførte de stolte Bygninger, som endnu taler til os om Fædrenes Tro. Alt, hvad der ligger forud for Kristendommens Komme til os, tilhører Forhistorien og staar i et dunkelt Lys. Det var først, da Kristendommen betraadte vort Land, at Historien ligesom vaagnede, og det samme gjælder hele Nordevropa; først da Kirken blev en Magt i Folket, vaagnede der en Drift til at optegne Fædrenes Gjerninger. Vor Historie-skriver fra Fortiden var Klerken Saxo, og de andre gamle Krøniker, vi har, er ligeledes alle skrevne af Kirkens Mænd.

Det samme gjælder Udlandet; vi kan nævne Adam af Bremen, Helmold, Albert af Stade. Saa vi maa sige, at hvis ikke de havde optegnet, hvad de havde hørt og erfaret, ville vi vide saare lidt om de gamle Tider. Det er derfor ikke mere end billigt, naar vi i vore Dage søger at gjøre Gjengjæld, og fra Kirkens Side stræber, ikke at slette ud, hvad Fortiden har virket i Ord og Daad, men at frede saaledes derom, at mange kan komme til at glæde sig derover.

Vil man spørge, hvad det er, der klarest taler til os fra Fortiden, maa vi tilstaa, at det er de gamle Kirkebygninger. Kommer vi ind i en Landsby, er kun de færreste Huse ældre end dette Aarhundrede, men Kirken er flere Aarhundreder gammel, ja maaske saa gammel som fra Valdemarernes Tid. Den har set de mange Slægter under sine Hvælvinger og har talt til hver af dem paa sin Maade. Nu taler den til os; lad os lytte til dens Røst!

Vort Selskab har til Formaal at forny de gamle kirkelige Minder, fortælle dem saaledes, at flere kan faa Lyst til at dvæle ved dem. Det er nu 31 Aar siden, vi sidst holdt Møde paa dette Sted. Af alle dem, som da talte her, er jeg den eneste, som er tilbage: Professor Høyen, Biskop Engelstoft, Pastor Helveg, Adjunkt Faber, Professor Hammerich — de er alle borte. Men vi bevarer dog et Minde fra dette Sted. Jeg vil nu ønske, at dette Møde i Dag maa hjælpe til at styrke Kjærligheden til de kirkelige Mindesmærker, vi har iblandt os, og det kirkelige Liv, der har været ført gennem Tiderne.

Derpaa blev Ordet givet til Professor, Stadsarkitekt L. Fenger, der talte om St. Knuds Kirkes Bygningshistorie. Dette Foredrag med tilhørende Afbildninger vil senere blive meddelt i Kirkehistoriske Samlinger. — Derefter sang Forsamlingen: »Dejlig er Jorden«.

Sognepræst, Dr. Holger Rørdam: Af det foregaaende Foredrag har Forsamlingen sikkert faaet det Indtryk, at denne gamle Kirke er som en Runeskrift, hvis Tydning de

Lærde er uenige om. Det maa imidlertid ønskes, at Forskningerne maa fortsættes, og at der en Gang maa naas et Resultat, man ligesom kan hvile i.

Jeg vil føre Dem til et klarere Tidspunkt: Reformationens Indførelse. Et gammelt Digterværk, der stammer fra hin Tid, ytrer, at det var, som en Sol, der gik op. Saaledes følte det af mange, men for andre var det sikkert en Smertens Tid, de tabte noget, som de nødigt gav Slip paa. Fyn er ikke den Landsdel, hvor paa Reformationstiden de ny Tanker først slog Rod. I Malmø, Viborg osv. var man tidligere med. Først 1527 vandt Reformationen Fodfæste paa Fyn og da først i Assens. Jens Andersen Beldenak var Biskop i Odense; han var af ringe Byrd og født i Jylland, ved Aggersund, Faderen var Skomager. Han havde alligevel faaet en lærd Opdragelse og i Syden havde han lært den kanoniske Ret. De, der gik til Rom, kom klogere hjem, men ikke bedre — hed det. Ved Pavehoffet herskede den Gang et Liv, der kun lidet svarede til det apostoliske Forbillede. Jens Andersen forstod sig vistnok bedre paa verdslige Sager end paa Kirkens. Han var ingen Ven af Reformationen; han foragtede den lutherske Lære — siger Hvitfeldt — for »den duede ikke til at tjene Penge ved eller til at føre et glad Levned«. Biskoppen havde fast kongelige Indtægter den Gang, og han forstod sig godt paa at forøge sine Indkomster.

En anden Historieskriver siger dog, at Biskoppen havde Øje for, at der var noget ved Reformationen, som var værd at agte, idet den kunde hjælpe til at fremme Videnskaberne. Til hans Ære skal ogsaa siges, at han var en af de faa af Datidens Prælater, der ved aandelige Midler søgte at dæmme op mod Reformationen, hvad hans Sendebreve til Borgerne i Assens og Viborg vidne om. Heller ikke skal det glemmes, hvad Hvitfeldt har berettet os, at hans »Rim« eller Valgsprog var: »Det onde ligger hos det gode. Udvælg det gode og fly det onde«!

Denne Biskop var bleven dybt indviklet i de politiske Sager, og det gjorde ham tilsidst kjed af Stillingen. 1529 nedlagde han Embedet og efterfulgtes af Knud Gyldenstjerne. I nogle Aar levede han som Emeritus paa Kjørstrup, men en mørk Nat trængte hans Fjender ind til ham og tog ham til Fange. Biskoppen var nemlig i sin Tid kommen i Strid med Lensmanden paa Næsbyhoved, en holstensk Adelsmand, ved Navn Otte Porsfeld. Han havde ladet falde nogle uforsigtige Ytringer om denne, og hans Svende slog saa Lensmanden ihjel. En Tid syntes der at gro Græs over Drabet, men en Slægtning af den dræbte kom saa 20 Aar efter, fangede og pinte den gamle Biskop paa det forfærdeligste. Først et halvt Aar efter slap han ud af Fjendens Kløer, og døde i Lybæk 1537.

Odense kom vel sent med i Reformationsbevægelsen, men blev saa til Gjengjæld som et Centralpunkt. Flere store Begivenheder forefaldt her. To i Reformationens Historie vigtige Herredage afholdtes her 1526 og 1527. Gejstligheden klagede over den ny Lære, men Kongen sagde: Troen er en fri Sag. 1537 samledes her en stor Kreds af Gejstlige, deriblandt mange lutherske Præster, og der gjordes Udkast til den første evangeliske Kirkeordinans; paa Herredagen i Odense 1539 blev Kirkeordinansen endelig vedtagen.

Den Mand, der fremfor nogen anden har virket til Reformationens Indførelse i Fyns Stift, er Mester Jørgen Jensen Sadolin. Han var fra Viborg og havde virket der med megen Frugt i adskillige Aar, da Biskop Knud Gyldenstjerne, der kjendte ham, fra den Tid han selv havde været Domprovst i Viborg, c. 1531 kaldte ham over til Odense, ventelig for at hjælpe Biskoppen til at faa Orden i Tingene, og da Gyldenstjerne ikke længe efter fik det for en Biskop mærkelige Hverv at anføre den danske Flaade, der afgik til Oslo mod Christiørn II, saa fik Sadolin i hans Fraværelse friere Hænder til at virke for Reformationens Fremme.

I Biskoppens Navn udgav han den første danske Oversættelse, der haves, af Luthers Katekismus, ledsaget af en mærkelig Indledning. Denne Katekismus, der med Rette betegnes som »den sande, hellige Kirkes gamle Lærdom«, forelagdes paa et Landemode, der holdtes i Odense 1532. I Indledningen lader Sadolin Biskoppen sige til Stiftets Præster:

»Ak evige, retvise og barmhjertige Gud, hvad kunde I vel tænke, det maa være for en Grummelighed, at blandt saa mange tusinde, der dog alle ville kaldes Kristne og kristelig bruge den hellige Kirkes menige Sakramenter med os, er der neppeligen en af hver hundrede, der vide den kristelige Børnelærdom at læse enfoldelig ud, end sige kjende og forstaa og kunne gjøre Rede derfor, som de burde. De arme Folk have fast ingen Skilsmisse fra uskjellige Bæster i den Sag. Hvad ville I derfor svare Christo Jesu, I Sognepræster, som vi til denne Dag have nødtes til at betro saadant Embede paa Guds Vegne? Endog vi maa vel og selv bekjende os derudi skyldige at være, idet vi have ej i denne Sag saa set til eders Haand, som os burde at besørge den hellige Kirkes Tjenere; dog er det for eders Forsømmelse kommet, at Folk ere vordne i denne Lærdom saa saare vanvittige. Gud se derfor i Naade til os. Er det ikke en svar Ugudelighed og alsom største Skjændsel, at Kirkemisse, Korsebyrd, Aartid og andre Menneskepaafund, der var forbunden med allehaande Misbrug, men som bragte Fordel og Profit, det have I vel allesammen usømmelig (o: uden Forsømmelse) taget vare; men dette her have I aldeles forglemt, at se til, at den fattige Almue, der eder befalet er, maatte lære Vorherres Bud, Troens Artikler og Vorherres Bøn, Pater noster, med de hellige Sakramenters rette Brug og Skik. Ve, Ve vil her vorde af, med mindre man sig skjøt (snart) herudi retter. Derfor bede vi eder alle, Sognepræster og Prædikere, ved den almægtige Gud, at I alvorligen gjøre eders Embede fyldest og forsørge rettelig den fattige Almue, som eder

paa Guds Vegne er befalet, hvilket I kunne og retteligst gjøre, dersom I efter denne vor Forskikkelse lære eders Almue og Sognebørn denne Katekismus«.

Da der under Gyldenstjernes Fraværelse stiftedes en Sammensværgelse mod Sadolin af det katholske Parti, maatte han for en Tid forlade Odense og søge Værn hos den gamle Biskop Jens Andersen, som venlig havde aabnet et Tilflugtssted for ham paa Kjørstrup. Snart kunde han dog atter vende tilbage til sin Virksomhed i Odense, og han udgav 1533 et andet for den evangeliske Kirke vigtigt Skrift, nemlig en Oversættelse af den augsburgske Bekjendelse og Melanchtons Apologi for samme.

Efter Frederik I's Død gik Grevens Fejde som et frygteligt Uvejr over Fyn som over den allerstørste Del af det øvrige Danmark; mange Slotte og Herregaarde bleve ødelagte, deriblandt Bispeslottet Ørkel ved Svenborg, hvorved de fynske Bispers gamle Brevskaber gik op i Luer, og Historien led et stort Tab. Biskop Knud Gyldenstjerne, mod hvem Forbitrelsen især vendte sig, fordi han havde været det vigtigste Redskab til at bringe Kong Christiern II i Fangenskab, maatte over Hals og Hoved flygte. Saa blev Gustav Trolle Biskop her i Fyn; Grev Christoffer af Oldenburg indsatte ham. Han var lærd — siger Sadolin i et latinsk Vers — men lærd i at føre Krig. Efter i 10 Maaneder at have været Biskop, blev han dødelig saaret i Slaget ved Øxnebjerg. Gyldenstjerne blev saa Biskop en kort Tid igjen, men saa afsatte Kongen ham 1536. Der gik et helt Aar, da der ingen Biskop var, saa blev der udnævnt evangeliske Superintendenter, som fik paalagt et stort, saare besværligt Arbejde. Saare meget skulde, saa at sige, opbygges fra nyt af. Det er Sadolins store Ære, at han udrettede dette Arbejde, og i nogle og tyve Aar virkede han som Superintendent i sit store Bispedømme — den Gang hørte Lolland og Falster, Als og Ærø samt en Tid Femern med til Fyns Stift. Han rejste flittig paa Visitats. Betalingen for at læse Messer var falden bort,

og dermed var Gejstlighedens Indtægter stærkt beskaarne. Sadolin maatte derfor virke for bedre Livsvilkaar for Præsterne. Endvidere arbejdede han for fattiges Forsørgelse; Graabrødre Hospital stammer fra den Tid. Han virkede ogsaa for Skolevæsenet. — Flere af hans gode Planer blev desværre ikke gennemførte. Det rige S. Knuds Klosters Midler ønskede han anvendte til kirkeligt Brug, men Statskassen kunde ikke undvære dem.

I det hele kan det siges om Sadolin, at han grundfæstede den evangeliske Kirkeorden her i Stiftet. Store Vanskeligheder havde han at bestaa overfor det gamle, som havde sine dybe Rødder; men han fandt sig med Taalmodighed i meget, saa' igjennem Fingre med andet og søgte med Besindighed at bane Vejen til ny og bedre Tilstande. Blandt hans Foranstaltninger til at styrke Kirkelivet kan nævnes, at han samlede Præsterne i Odense Herred til broderlige Sammenkomster, der ikke havde ringe Lighed med Nutidens Konventer.

Taleren havde søgt at opfriske Mindet om denne Mand, der i Fortidens Skrifter nævnes som den betydeligste af vore Reformatorer næst efter Hans Tavsens. I ethvert Tilfælde har han været et Hovedredskab til her i Fyns Stift at opbygge Christi Kirke paa de Ruiner, han forefandt. Efter et vel anvendt Liv døde han den 19. December 1559. I Fyns Stift og særlig her i Odense, hvor hans Støv hviler, bør han ikke glemmes.

Efter at endnu en Sang var afsungen, afsluttede Dr. Rørdam Mødet med nogle Oplysninger om det kirkehistoriske Selskabs Virksomhed, idet han især mindede om de Fortjenster, Dr. Ludvig Helveg, hvis Liv og Virksomhed fortrinsvis var knyttet til Odense, havde haft af Selskabet, baade derved at han hørte til dets oprindelige Stiftere og ved sin betydningsfulde og fortjenstlige Fremstilling af den danske Kirkes Historie gennem Tiderne saa at sige grundlagde dets litterære Virksomhed.

Endnu kan bemærkes, at Stiftsprovst Damgaard, der havde begjæret Ordet for nogle Bemærkninger om S. Knuds Kirkes Historie, frafaldt dette af Hensyn til, at Mødet allerede havde været længere end formodet. Han foretrak derfor skriftlig at meddele, hvad han havde paa Sinde, hvilken Meddelelse vil følge i det næste Hefte af Kirkehistoriske Samlinger.
